

І. М. Клименко,
кандидат філологічних
наук, доцент
І. С. Зоренко,
кандидат педагогічних
наук, доцент
Криворізький державний
педагогічний університет

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНОЇ АНТРОПОНІМІКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Клименко І. М., Зоренко І. С. Особливості національно маркованої антропоніміки в англійській мові.

У статті національно марковані антропоніми розглядаються як специфічні ономастичні реалії. Проаналізовано джерела їх походження, запропоновано їх розбивку на підгрупи в залежності від історії, традицій, етнічної, професійної належності, рис характеру людини.

Ключові слова: антропонім, антропоніміка, власне ім'я, реалія, вторинна номінація, національна маркованість.

Клименко И. М., Зоренко И. С. Особенности национально маркированной антропонимики в английском языке.

В статье национально маркированные антропонимы рассматриваются как специфические ономастические реалии. Проанализированы источники их происхождения, предложена их разбивка на подгруппы в зависимости от истории, традиций, этнической, национальной принадлежности, черт характера человека.

Ключевые слова: антропоним, антропонимика, имя собственное, реалія, вторичная номинация, национальная маркированность.

Klymenko, Iryna; Zorenko, Iryna. The peculiarities of nationally marked anthroponyms in the English language.

The paper deals with nationally marked anthroponyms as culture-specific onomastic units. It studies the sources of their origin, their subgrouping on the basis of history, traditions, ethnic and national appurtenance, personal features.

Key words: anthroponym, anthroponymics, proper name, culture-specific unit, secondary nomination, national marking.

Національно марковані в різних варіантах англійської мови антропоніми належать до класу так званих ономастичних реалій, навколо яких відбувається накопичення фонових знань, значення

яких визначається типізованим образом, що склався в національній свідомості. Подібні одиниці збагачуються таким змістом, котрий виводить їх на рівень імен, що одержують національний резонанс, національне сприйняття [3, с. 13]. Їх джерелом можуть бути імена реальних історичних осіб, героїв художніх творів, персонажів популярних передач, шоу, імена відомих акторів, спортсменів, назви і герої популярних пісень, найменування артефактів, прізвиська тварин тощо. При цьому часто відбувається семантичне перетворення реалій, використання їх у вторинній функції, коли відбувається зміна денотативної співвіднесеності слова [5, с. 111]. Напрями таких змін можуть бути різними — як від загального до власного імені, так і навпаки. Цінні у цьому плані спостереження знаходимо у працях О. А. Леонovichа [4], Т. А. Комової та С. І. Гарагулі [3], В. В. Ощепкової [6] та інших.

Серед антропонімів найбільш виразну національно-специфічну образність мають прізвиська. Термін «прізвисько» походить від середньоанглійського слова зі значенням “додаткове ім’я” [4, с. 51]. Ряд прізвиськ, що входять у фонові знання носіїв англійської мови, становлять безумовний інтерес для тих, хто вивчає мову, тому що знання прізвиськ, що існують у сфері повсякденного людського спілкування, важливо для розуміння життя колективу, що їх використовує, його історії, традицій і звичаїв, характеру взаємин між людьми тощо. Серед прізвиськ взагалі прізвиська, що відносяться до людей, є найбільш численною групою. За визначенням Н. В. Подольської це — вид антропоніма, що представлений додатковими іменами, даними людині оточуючими її людьми відповідно до її характерних рис, до обставин, що супроводжують її життя, тощо [7]. Автор виділяє групі (або колективні), шкільні, зневажливі, глузливі й інші прізвиська. Ураховуючи дану класифікацію, ми пропонуємо розглянути угруповання національно маркованих антропонімів, які базуються на соціолінгвістичних та стилістичних параметрах.

1. Етнічно-групові антропоніми. Серед групових прізвиськ найбільш репрезентативними є етнічні. Формуються вони в процесі функціонування певного власного імені, що не було прізвиськом, але акумулювало різного роду асоціації, щоб стати яскравим виразником національної культури. Частина таких імен зближується з прозивними іменами, при цьому відбувається розширення об’єму значення, ім’я стає узагальнювальним, репрезентативним [6, с. 203]. Наприклад:

John Bull «Джон Буль» — збірне прізвисько англійців (від персонажу твору англійського публіциста початку XVIII століття Дж. Арбетнота «The History of John Bull»).

Jock, Jocks — прізвисько шотландців, особливо солдат (*Jock* — шотландська форма імені *Jack*).

Taffy — прізвисько жителів Уельсу (від валійського *Dafydd* < *David*; *St. David* — заступник Уельсу).

Mick, Paddy — прізвиська ірландців (зменшувальне від *Michael* і *Patrick*, розповсюджених в Ірландії імен; *St. Patrick* — заступник Ірландії).

Limey — у США жаргонне зневажливе прізвисько англійських моряків, потім англійців взагалі (від *lime-juice* «сік лайма», що вживався в раціоні англійських корабельних команд, щоб запобігти захворюванню цингою) [10].

Jackey — абориген; «благородний дикун», хрестоматійний образ (прототипом його є реальний абориген на ім'я Джеккі-Джеккі).

Jim — англієць-іммігрант.

Pommy (pommie) — поммі, від *pomegranate* — «гранат», інша поширена назва англійців, оскільки вважалося, що англійці вирізнялися коренастістю, яскравим рум'янцем.

До імен-прізвиськ в австралійському варіанті англійської мови [8] відносяться такі:

Tommy Cornstalk (буквально Томмі-стебло кукурудзи), в переносному значенні «здоровило», так називали типового австралійця, особливо жителя штату Новий Південний Уельс, утілюючого такі приписувані австралійцям риси, як високий зріст, худорба, світлий колір волосся.

Dill — простак, простофіля.

Bunny — потерпілий, жертва.

Ned — незмінне прізвисько будь-якої людини на прізвище Келлі (по аналогії з ім'ям знаменитого бушрейнджера Неда Келлі).

Banjo (Банджо) — прізвисько будь-якої людини на прізвище Патерсон, по аналогії з псевдонімом відомого австралійського поета А. Б. Патерсона — Банджо).

Окрім імен, індивідуальних прізвиськ, жителі кожного австралійського штату мають свої традиційні збиральні прізвиська. Так, мешканців штату Квінсленд, штату з тропічним кліматом, традиційно називають *bananalanders, banana men, banana eaters, bananabenders*. Мешканців штату Південна Австралія називають *croweaters* — «пожирачі ворон» (через зображену на гербі штату ворону), а мешканців штату Вікторія називають *cabbage-patchers* або *cabbage landers*. Ту ж саму ситуацію спостерігаємо також практично у кожному штаті Америки, де їх жителі мають свої традиційні збірні прізвиська.

Наприклад: *Badgers* «борсуки» — прізвисько жителів штату Вісконсін; *Hoosiers* «здоровані» — прізвисько мешканців Індіани [9, 11].

Цікавим є той факт, що імена індіанців США, Канади або австралійських аборигенів були спочатку описовими характеристиками, племінними прізвиськами. У індіанців США є ім'я, дане при народженні, наприклад, *Sunrise Beauty* — Краса Світанку, сімейне ім'я, наприклад, *Smooth Water* — Гладка Вода, і доросле ім'я, наприклад, *White Mountain* — Біла Гора. Приклад описового імені австралійських аборигенів: *Coonardoo* — Темний Колодязь. Представники аборигенного, індіанського або неангломовного населення США, Канади, Австралії часто повторно замінюють імена та прізвиська на антропоніми, властиві тій або іншій нації, як символ збереження й відродження своєї національної самобутності, етнічної й культурної спадщини.

2. Соціально-групові антропоніми. До цієї групи можна віднести імена, що узагальнено репрезентують соціальне положення людей, наприклад:

Ocker/ocker (Оккер) — узагальнений образ неосвіченого австралійця, що утілює такі риси національної вдачі австралійців, як зухвалість, байдужість, недбалість, пристрасть до пива, й інші невтішні характеристики, якими наділяють самі себе австралійці (від розмовної форми імені *Oscar*, можливо, від імені персонажа популярного телесеріалу за оповіданнями Рона Фрейзера). Ім'я Оккер стало особливо популярним завдяки популярності ряду виконавців цієї ролі, у тому числі Пола Хогана (відомого з фільму «Крокодил Данді»). Про поширеність цього імені свідчать численні похідні слова, такі як *ockerdome*, *ockerette*, *ocker'ma*, *ockerish*, *ockerism* та інші, що мають узагальнене значення «щось або хтось, що має виражені специфічно австралійські національні риси».

Mr and Mrs Joe Blow (містер і місіс Джоу Блоу) — звичайна, рядова подружня пара.

Fred (Фред) — звичайний, невибагливий покупець, середній австралієць.

Hungry Tyson (жадного Тайсон) — від імені реальної людини на ім'я Тайсон, що мала таку рису вдачі.

3. Професійно-групові антропоніми. В окрему групу виділяться імена, що узагальнено представляють різноманітні професії:

John, John Hop (Джон, Джон Скок) — кінний поліцейський.

Dickless Tracey (Діклесс Трейсі) — жінка-поліцейський.

Johnny Raw (Джонні-новачок, недосвідчений Джонні) — недосвідчений підручний на фермі.

Jackaroo (jackaroo) — молода людина із спроможної сім'ї, що працює на вівчарській фермі для набуття досвіду управління господарством, «колоніального досвіду».

Традиційні прізвиська американських солдатів:

Darky або *Smudge* для носіїв прізвища *Smith, Spud — Murphy, Dusty — Miller, Pedlar — Palmer, Dolly — Gray* (від назви популярної пісні “Dolly Gray”).

4. Вікові антропоніми. Серед вікових дуже поширеними є прізвиська із середовища школярів. Нерідке прізвисько, отримане в дитинстві, супроводжує людину протягом усього її життя. Наприклад:

Swanny «лебедина шийка» — відоме шкільне прізвисько англійської письменниці Д. Сейерс.

Cave «печера» (прозваного так за великий рот) — прізвисько письменника Ч. Кінгслі.

Більшість шкільних прізвиськ явно або приховано глузливі. Товстого школяра можуть прозвати *Baloon, Falstaff* (від імені персонажа п'єс У. Шекспіра, сера Дж. Фальстафа), *Football, Fat Belly, Fatty, Pork* тощо. Худі хлопчики можуть одержати традиційні прізвиська *Broomstick, Drain-Pipe, Matchstick, Matchy, Needles, Skinny, Lanky-panky*. Що стосується останнього прізвиська, то подібного роду прізвиська-дражнички, що римуються, друга частина яких найчастіше являє собою безглузде слово, надзвичайно популярні в Англії [9].

Найпоширенішим прізвиськом школярів високого зросту вважається *Lofty*. За ним іде *Long John Silver* (від імені персонажа відомого роману Р. Л. Стівенсона «Острів скарбів», якого кликали Довготелесий Джон Сільвер), *Everest* (що стало особливо популярним після скорення цієї найвищої вершини), *Gulliver, Spike, Skyscraper, Tower of London, Lamppost, Walking Lamppost, Weed*. Нерідкі також випадки іронічного звертання до дітей невисокого зросту: *Tiny, Shorty* або *Tiny Tim*. Сюди можна також додати *Dumpy, Flea, Junior, Kipper, Microbe, Shrimp, Tom Thumb* («Хлопчик-3-Пальчик»). Рудоволосі школярі одержують, як правило, прізвиська *Reddy, Fire Head, Flame, Foxy, Ginger, Red Thatch, Rusty*.

Влучними прізвиськами нагороджують англійські школярі своїх учителів: приміром, лисий викладач може одержати прізвисько *Baldy, Patch, Curly, Dutchy* (асоціація з голівкою голандського сиру), *Skating Rink (Skates)* тощо.

Власники деяких англійських імен і прізвищ незмінно одержують певні традиційні прізвиська. Так, у шкільному середовищі ім'я *Charlie* тягне за собою прізвисько *Chuck, Derek — Dekker, Maurice — Mogga,*

Michael — Spike. Носій прізвища *Miller*, як правило, одержує прізвисько *Dusty* («мірошник», звичайно обсипаний борошном), *Webb — Spider* (від *a spider's web*).

5. Оцінно-образні антропоніми. Використання прізвиськ, у яких їх творці намагалися відбити та оцінити певні риси характеру людини, її заслуги, переваги або недоліки, має багатовікову історію в англійській мові. Досить буде згадати тут деякі звеличувальні або зневажливі прізвиська англійських королів: *Alfred the Great*, *Edward the Martyr*, *Edward the Confessor*, *William the Bastard* (більш відомий на прізвисько *the Conqueror*), *Richard the Lion-Hearted*, *John the Lackland*, *Richard the Coxcomb*, *Richard the Boar*, *Farmer George* (прізвисько короля Георга III). Багато прізвиськ популярних особистостей, суспільних і політичних діячів минулого відомі й у наш час в Англії й США не менше, ніж їх власні імена. Таким, наприклад, стало прізвисько *Lady with the Lamp*, дане Флоренс Найтінгейл, медсестрі часів Кримської кампанії 1853–1856 років, яка поклала початок перетворенню лікарняного обслуговування у Великобританії [1].

Підкреслюючи більшу виразність прізвиськ і кличок, І. Р. Гальперін відзначав, що вони несуть сильне емоційне навантаження, помічаючи яку-небудь випадкову, але характерну рису до людини, іноді успішно конкуруючи із власним іменем [2]. Використання прізвиськ різних політичних діячів широко розповсюджений експресивний прийом в сучасній англійській і американській пресі, особливо в так званій масовій. Тяга до яскравих, виразних прізвиськ викликана бажанням газет наблизитися до «людині з вулиці», заговорити її мовою, а з іншого боку, обумовлена прагненням скомпрометувати або, навпаки, підтримати ідею або людину, не прибігаючи до логічних доводів [5, с. 37]. Так, Деніс Хілі, міністр фінансів в уряді Г. Вільсона, був відомий в англійській пресі як *Dismal Denis* «Похмурий Деніс» (прозорий натяк на катастрофічне фінансове становище Великобританії). Маргарет Тетчер, прем'єр-міністр консервативного уряду Великобританії, була відома як *Peggy Thatcher*, *Iron Lady*, *Cold Warwitch*, *Thatcher the Snatcher*. Останнє прізвисько М. Тетчер одержала тому, що, будучи міністром освіти в уряді Є. Хіта, прийняла рішення про скасування безкоштовної видачі молока школярам, за що й була нагороджена журналістами прізвиськом *Thatcher the School-Milk Snatcher*. Колишній консервативний прем'єр-міністр Великобританії Едвард Хіт (E. Heath) був відомий під багатьма прізвиськами: *True-blue Ted* (блакитний колір — символ консервативної партії), *Skipper*, *Skipper Heath*, *Captain* (у цих прізвиськах утримується натяк на захоплення Е. Хіта яхтами),

The Grocer (особливо в період переговорів про вступ Великобританії в «Загальний ринок»). Звідси ще одне прізвисько М. Тетчер — *The Grocer's Daughter*, яке можна розглядати і як натяк на її соціальне походження. Р. Дженкінс, міністр фінансів в уряді Е. Хіта, мав прізвиська *Jenkins the Purse*, *Pro-marketeer Jenkins* (в останньому міститься натяк на підтримку Дженкінсом ідеї вступу Великобританії в «Загальний ринок»). Прем'єр-міністр Великобританії Г. Макміллан, після того як провів «велику чистку» свого кабінету, змусивши подати у відставку сім міністрів, одержав прізвисько *Mac the Knife* (персонаж «Трьохгрошової опери» Б. Брехта). Змушений скласти із себе обов'язки президента США після уотергейтського скандалу, Річард Ніксон ще раз підтвердив своє прізвисько, дане йому в ході виборів у Конгрес — *Tricky Dickie* — *Хумпий Дік*. До речі, у студентські роки в нього було ще одне прізвисько — *Iron Butt*. Президент Рузвельт (*The New Dealer*) серед незадоволених своєю політикою був відомий як *The Raw Dealer*, *A Traitor to His Class*.

Можна згадати ще одну групу прізвиськ, популярність яких постійно підтримується ласою на сенсації пресою. Це прізвиська різних злочинців, представників карного миру: *Scarface Al Capone*, *Jack the Ripper*, *The Boston Strangler* [9].

Ряд імен узагальнено описує які-небудь фізичні або душевні властивості людей, наприклад:

Dean Maitland — мовчазна людина (за ім'ям героя фільму «Мовчання Діна Мейтленда» за романом Максвелла Грея).

Molly Dookers/molly — *dooker/mollydook* (Моллі Дукерс) — лівша.

Bobby Dazzler (Бобі Дезлер) — людина, що є знавцем своєї справи, що відрізняється чимось.

Flash Jack (блискучий Джек) — самозадоволена, чванлива людина.

Dirty Gertie (бруднуля Герті) — бруднуля, замазура.

Grouching Gertie (буркотуха Герті) — буркотуха.

Crying Ruth (плакса Рут) — плакса.

Антропоніми-прізвиська можуть утворюватися як переосмисленням власного імені, так і онімізацією апеллативів. Цікавим лінгвістичним явищем є процес деонімізації власного імені, його апеллативації [6, с. 201], коли власне ім'я образно іменує звичайний об'єкт з виявом національно-культурної специфіки, наприклад:

Billy (Біллі-казанок) — бляшанка, в якій кип'ятили чай жителі буша в Австралії;

Jack the Painter (Джек-художник) — міцний чай, що залишає темний слід навколо рота;

Matilda (Матільда) або *Duncan* (Дункан) — ковдра свэгмэна;
Kelly (Келлі) — марка сокири, за ім'ям знаменитого бушрейнджера Неда Келлі;

Bjelke Blue (Бьелке Блю) — сорт сиру із земляними горіхами, що виготовляється в Квінсленді, названий за ім'ям прем'єр-міністра цього штату Йона Бьелке Петерсона;

Granny Smith (Бабуся Сміт) — назва сорту яблук, виведеного Марією Анною Сміт (*Maria Ann Smith*);

Peach Melba (персик мелба) — десерт, що складається з фруктів, зазвичай персиків, вершків і морозива, названого на честь знаменитої австралійської оперної співачки Н. Мелбі.

Таким чином, можна констатувати, що серед антропонімів найбільш виразною національно-специфічною образністю володіють прізвиська (додаткові імена). Вони входять у фонові знання носіїв англійської мови і становлять безумовний інтерес для тих, хто вивчає мову, тому що знання прізвиस्क, що існують у сфері повсякденного людського спілкування, важливо для розуміння життя колективу, що їх використовує, його історії, традицій і звичаїв, характеру взаємин між людьми тощо. Серед прізвиस्क взагалі прізвиська, що відносяться до людей і сформовані на основі метафоричних та метонімічних переносів, є найбільш численною групою. У конотаційній структурі таких одиниць можуть бути наявні як соціолінгвістичні (етнічно-групові, соціально-групові, професійно-групові, вікові), так і стилістичні (оцінні, образні) параметри.

Список використаної літератури

1. Великобритания. Лингвострановедческий словарь / Под ред. Е. Ф. Рогова. М. : Русский язык, 1978. 480 с.
2. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка : учебник. М. : Высшая школа, 1981. 334 с.
3. Комова Т. А., Гарагуля С. И. Имя личное в англоязычном культурно-историческом пространстве : учебное пособие. М. : Либроком, 2012. 160 с.
4. Леонович О. А. Введение в англоязычную ономастику : учебное пособие. М. : КДУ, 2012. 250 с.
5. Леонович О. А. В мире английских имен : учебное пособие. М. : АСТ: Астрель, 2002. 160 с.

6. Ощепкова В. В. Язык и культура : учебное пособие. М. : Глосса-Пресс, 2006. 336 с.
7. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. М. : Русский язык, 1978. 249 с.
8. Русецька Л. О. Англійська мова Австралії: витоки, розвиток, сучасний стан: монографія. К. : Либідь, 1993. 160 с.
9. Томахин Г. Д. США. Лингвострановедческий словарь. М. : Русский язык, 1999. 576 с.
10. Томахин Г. Д. Реалии-американизмы : учебное пособие. М. : Высшая школа, 1988. 239 с.
11. The Merriam-Webster Pocket Dictionary of Proper Names / Comp. by G. Payton. NY: Prentice Hall, 1972. 457 p.